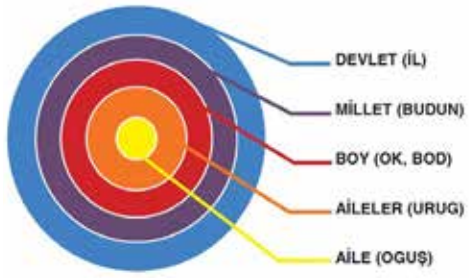
TARİH Sınıf-10

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİ - BOYLAR BİRLİĞİNDEN DEVLETE

Türkler, Orta Asya'daki ilk dönemlerinden itibaren boylar birliği şeklinde teşkilatlanmıştır. Bu teşkilatlanmada, Türk toplumunun en küçük yapısını oguş denilen aile oluşturmuştur. Oguşların birleşmesiyle urug yani sülale, urugların birleşmesiyle de boylar meydana gelmiştir. Boyların bir araya gelmesiyle oluşan topluluğa bodun yani millet; milletin oluşturduğu en büyük siyasi teşkilat olan devlete ise il veya el denilmiştir.

Boy, eski Türk devletlerinin oluşumunda en dinamik yapıdır. Türk boylarının sık sık birleşerek devlet hâline gelmesi, iç ve dış sebeplerle dağılması ve tekrar tekrar yeni devletler oluşturması bu dinamik yapıyı kanıtlar niteliktedir. Ailelerin ve sülalelerin reisleri tarafından seçilen beyin, törenin uygulanmasını sağlamak, adaleti gözetmek, ekonomik faaliyetleri yürütmek, dayanışmayı sürdürmek ve boyu korumak gibi sorumlulukları vardır.

Türkiye Selçuklularında Teşkilat ve Sosyokültürel Yapı

Türkiye Selçuklu Devleti, kuruluş döneminde bir taraftan Bizans'ı ve Haçlı saldırılarını bertaraf etmek diğer taraftan Türk beylikleri ve Eyyubilerle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu durum sosyal ve ekonomik alanda ilerlemeyi geciktirmiştir. 1176 Miryokefalon Zaferi ile Bizans'a ağır bir darbe vuran Türkiye Selçukluları, Danişmentlileri de ortadan kaldırdıktan sonra siyasi, sosyal ve ekonomik teşkilatlanma çalışmalarına ağırlık verebilmiştir. Türkiye Selçuklularının devlet teşkilatının oluşumunda, diğer Türk devletlerinin izleri görülmekle birlikte, en etkili devlet Büyük Selçuklu Devleti olmuştur.

Türk devletlerinin genelinde olduğu gibi Türkiye Selçuklularında da tahta kimin geçeceği konusu kesin bir hükme bağlanmadığı için şehzadeler arasında taht kavgaları yaşanmıştır.Türkiye Selçuklularında veliahtlık müessesesi devam etmiş ve sultan, büyük veya küçük ayırt etmeksizin oğullarından birini veliaht seçmiştir.. Zaman zaman şehzadeler, taht mücadelelerinde birbirlerine üstünlük sağlayamamıştır. Bu durum karşısında tecrübeli devlet adamlarının uzlaşmayı sağlamasıyla şehzadeler, eş hükümdarlar şeklinde devleti yönetmiştir.

Ancak bütün bu otorite kayıplarına rağmen Selçuklu Hanedanı'nın meşruiyeti tartışma konusu yapılmamıştır. Türkiye Selçuklularında devletin yönetim merkezi olan ve dergâh veya bargâh olarak da anılan saray, hem devletin idare merkezi hem de hükümdarın şahsî ikametgâhı olmuştur.

Sultanın özel hayatını sürdürdüğü saray bölümüne harem denmiştir. Saray teşkilatında en önemli görevliye hâcip denmiş ve hâciplerin reislerine de "hâcibü'l-hüccab" denmiştir.

Konya'daki Alâeddin Köşkü, Kayseri'de Keykubâdiye Sarayı, Beyşehir'deki Kubâdâbâd Sarayı, Alanya'daki Alâiye Sarayı Türkiye Selçukluları Dönemi'ne ait önemli saraylardandır. Türkiye Selçuklularında sultanın mutlak vekili olarak vezir görev yapmış ve sultan adına devleti idare etmiştir. Fakat devletin Moğol baskısıyla zayıfladığı dönemde artık vezir başta olmak üzere üst düzey devlet görevlileri, sultan tarafından değil İlhanlılar tarafından seçilmeye başlanmıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin askerî teşkilatı da esas itibariyle Büyük Selçuklu Devleti'nin devamı şeklinde olmuş ve boylar birliği esasına dayanmıştır. Bununla birlikte Türkmenlerin, devletin devamında sorunlara neden olmaya başlaması, devlette gulâm sisteminin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Saray işlerini yapmak ve sultanın yakın hizmetini görmek için gerekli olan kişiler, gulâmhanede yetiştirilen kişilerden seçilmiştir. Ücretli askerlik uygulaması Türkiye Selçuklularında özellikle XIII. yüzyılın başlarından itibaren görülmüştür. Türkiye Selçuklu Devleti'nde askerî, idari, mali ve hukuki bütün devlet işlerinin karara bağlandığı ve en yüksek yönetim organına Divân-ı Saltanat veya Divân-ı Alâ denmiştir.Divân-ı Saltanat ve Divân-ı Alâ günümüzdeki bakanlar kurulu gibi çalışmıştır.Divân-ı Saltanat'a sultandan sonra devletin en yetkili kişisi olan vezir başkanlık etmiştir.

Atabeg veya atabey uygulaması Türkiye Selçukluları'nda da devam etmiştir. Şehzadeler, melik unvanı ile küçük yaştan itibaren devlet işlerinde tecrübe kazanmaları için atabeg denilen devlet adamlarının gözetiminde vilayetlere gönderilmiştir. Bununla birlikte atabeglerin siyasette güçlenmemesi için gerekli tedbirler alınmıştır.

Türkiye Selçuklu Devleti, Büyük Selçuklu Devleti ile idari alanda benzer özellikler göstermiştir.

Bununla birlikte Nâib-i Saltanat ve pervane gibi Büyük Selçuklularda bulunmayan görevliler Türkiye Selçuklu Devleti'nde bulunmuştur. Nâib-i Saltanat veya Niyâbet-i Saltanat, ilk defa Türkiye Selçuklularında görülmüştür. Başkentte hükümdara vekâlet eden nâipler, hükümdarın devlet merkezinde bulunmadığı zamanlarda devlet işlerini yürütmüştür.

Büyük Selçuklu Devleti'nin geliştirdiği ikta sistemi, taşra teşkilatında Türkiye Selçukluları tarafından da uygulanmıştır. Türkiye Selçuklularında arazi işlerinden sorumlu olan ve bunlarla ilgili işleri düzenleyen menşur ve beratları hazırlayan görevliye de pervane denmiştir. Pervane üst düzey bir memuriyet olmamasına rağmen Divân-ı Alâ'nın üyelerinden kabul edilmiştir.

Malazgirt Zaferi sonrası Anadolu'da yaklaşık bir asır süren siyasi istikrarsızlığa Türkiye Selçuklu sultanları son vermiş ve Selçukluların adil davranışları, yerli halk üzerinde olumlu etkilerini göstermiştir. Selçukluların Anadolu'da sağladığı huzur ortamı, bölgedeki farklı din ve kavimlerin uyum içinde yaşamalarını ve ortak bir kültürün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Selçuklular, fethettikleri bölgelerde şehirlerin dışına yerleşmiş ve iç kale, sur içi ve sur dışı denilen bölümlerden oluşan şehirler kurmuştur.

Türkiye Selçukluları zamanında Anadolu'da gelişen Türk İslam medeniyeti doğudan gelen bilim ve sanat adamlarıyla da kuvvetlenmiştir. Doğudan gelen âlim ve sanatkârlar, özellikle Anadolu'da büyük mutasavvıf ve düşünürler yetişmesini sağlamıştır.

Sorular

1-Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'ya sahip olan Türkler, siyasi, askerî ve demografik açıdan birçok değişimin yaşanmasına neden olmuşlardır.

Bu durumun aşağıdaki sonuçlardan hangisinin oluşumuna neden olduğu söylenemez?

A) Anadolu'nun Türkiye adıyla anılmaya başlanmasına
B) Toplumsal kaynaşmanın hızlanmasına
C) Siyasi yapının bozulmasına
D) Orta Asya'dan birçok Türk boyunun bölgeye gelmesine
E) Yeni bir kültür oluşmasına

Cevap: C

2-**Türkiye Selçukluları Dönemi'nde yaşanan;**
I. İlk Türk beylikleri ile mücadele edilmesi,
II. Bizans ile Anadolu'da savaşlar yapılması,
III. Haçlılara karşı Anadolu'nun korunması
gelişmelerinden hangileri Anadolu'nun Türk yurdu olmasını sağlamıştır?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) II ve III
E) I, II ve III

Cevap: D

3-Haçlı Seferlerinin Anadolu'yu savaş meydanı hâline getirmesi, Anadolu'da köylülerin topraklarını terk ederek şehirlere göç etmesine, asayiş ve can güvenliğinin azalmasına neden olmuştur.

Buna göre, Haçlı Seferlerinin Anadolu'da;
I. Ekonomik,
II. Sosyal,
III. Dinî
alanlarından hangilerinde olumsuz etki yaptığı söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III
E) I, II ve III

Cevap: C